

Založniška dejavnost muzejev in galerij na Slovenskem do konca druge svetovne vojne

Publishing activities of museums and galleries in Slovenia before the end of the Second World War

Mateja Krapež

Oddano: 22. 6. 2021 – Sprejeto: 27. 7. 2021

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 Review Article

UDK 655.59:069:94(100)"1939/1945"

<https://doi.org/10.55741/knj.65.3-4.5>

Izvleček

Pregledali bomo začetke muzejev na Slovenskem in njihove prve založniške projekte, od prvih izdaj Kranjskega deželnega muzeja leta 1832, pa vse do konca druge svetovne vojne. Opozorili bomo na njihov pomen pri razvoju znanstvene in strokovne publicistike. Prvi muzej na Slovenskem je bil današnji Narodni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1821 in je naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova. Muzejska društva in muzeji so bili namreč na Slovenskem prve inštitucije, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki, ki so s svojo zbiralno, razstavno, raziskovalno, pedagoško in publicistično dejavnostjo odigrali eno osrednjih vlog pri razvoju tako domoznanskih kot naravoslovnih strok. Muzeji in galerije po vsem svetu izdajajo publikacije in s tem pomembno dopolnjujejo svoje poslanstvo posredovanja znanja. Slednje so že ob sami ustanovitvi zapisali v ustrezne ustanovne akte tudi ustanovitelji slovenskih muzejev, in v večini so to izpolnili že v prvih letih njihovega delovanja. Prve muzejske publikacije so bile izdane v obliki drobnih knjižic, v katerih so predstavljali svoje poslanstvo, zbiralno politiko, prostorsko problematiko in zbirke. Izdajali so vodnike, v katerih so predstavitve nastajajočih zbirk, razstavne kataloge, separate posebej pomembnih domoznanskih prispevkov, pa tudi znanstvene monografske publikacije, ki so jih pripravljali muzejski kustosi oz. člani muzejskih društev. Predvsem muzejske serijske publikacije so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem in v slovenskem jeziku. Prispevku je priložena bibliografija izdaj slovenskih muzejev in galerij med letoma 1832 in 1945.

Ključne besede: slovenski muzeji in galerije, založništvo, muzejske publikacije, zgodovinski pregledi

Abstract

We will examine the beginnings of museums in Slovenia and their first publishing projects, from the first editions of the Carniola Regional Museum in 1832, to the end of the Second World War. We will draw attention to the importance of museums in the development of scientific and professional journalism. The first museum in Slovenia was today's National Museum of Slovenia, which was founded in 1821 and is our oldest continuously operating cultural and scientific institution. Museum societies and museums were the first institutions in Slovenia where scientists and experts gathered, and through their collecting, exhibiting, research, teaching and publishing activities, they played one of the central roles in the development of both local history and natural science disciplines. Museums and galleries all over the world issue publications, thereby significantly complementing their mission of knowledge transfer. The founders of Slovenian museums already wrote this in the relevant founding acts upon their establishment, and most museums fulfilled this mission already in the first years of their operation. The first museum publications were issued in the form of small booklets in which they presented their mission, collecting policy, spatial issues and collections. They published guides, which included presentations of emerging collections, exhibition catalogues, separates of particularly important local history contributions, as well as scientific monographic publications, prepared by museum curators or members of museum societies. In particular, museum serial publications were of great importance for the development of professional and scientific journalism in Slovenia and in the Slovenian language. The paper is accompanied by a bibliography of publications by Slovenian museums and galleries between 1832 and 1945.

Keywords: Slovenian museums and galleries, publishing, museum publications, historic surveys

1 Uvod

Med izobraženci na Slovenskem je dolgo tlela želja, da bi dobili svoje izobraževalne, kulturne in znanstvene ustanove, kar pa zaradi političnih razmer dolgo ni bilo mogoče uresničiti. Zamisel o nacionalnem muzeju v Ljubljani se je rodila v Zoisovem krogu razsvetljencev. Idejo so oprli na domoznanske dosežke Academi-je operosorum, prvega znanstvenega združenja na Slovenskem, ustanovljenega leta 1693 (Petru in Žargi, 1983, str. 3). Prva muzejska ustanova na Slovenskem je bil današnji Narodni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1821 in je naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova. Muzejska društva in muzeji so bile tudi prve inštitucije, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki različnih strok in le-ti so pomembno vplivali na razvoj teh institucij. Današnji osrednji slovenski muzeji so bili namreč ustanovljeni pred ustanovitvijo Univerze v Ljubljani (1919) in Slovenske akademije znanosti in umetnosti (1937). Muzeji so nastajali v želji zbiranja domoznanskega gradiva, odpiranja muzejskih zbirk, raziskovanja in objavljanja njihovih dognanj.

Muzeji in galerije po vsem svetu izdajajo publikacije in s tem pomembno dopolnjujejo svoje poslanstvo. Muzeji imajo namreč med svojimi temeljnimi nalogami poslanstvo, da svoje znanje in védenje o premični in nesnovni dediščini posredujejo čim širši javnosti (Krapež, 2016). Angleški, italijanski in francoski muzeji so že zgodaj, praktično od svojih začetkov v 17. in 18. stoletju, tiskali kataloge in vodnike, da bi obiskovalce čim bolj informirali in poučili o razstavljenih zbirkah (Tavčar, 2003, str. 115–118, 146). Pregledali bomo začetke muzejev na Slovenskem in njihove prve založniške projekte, od prvih izdaj pa vse do konca druge svetovne vojne. Videli bomo, da so poslanstvo posredovanja znanja z izdajanjem publikacij njihovi ustanovitelji ter podporniki že ob sami ustanovitvi zapisali v ustrezne ustanovne akte in ga v večini izpolnili že v prvih letih delovanja muzejev. Pomena muzejske založniške dejavnosti – predvsem za njihovo prepoznavnost – pa so se vseskozi zavedali tudi muzealci sami. Tako je npr. že Franjo Baš¹ (1939, str. 317) v pregledu stanja in dosežkov pri razvoju slovenskih muzejev zapisal: »Pomen muzejskih zbirk za javnost je zrasel z izdajo muzejskih vodnikov.«

Opozorili bomo predvsem na muzejske serijske publikacije, ki so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem.

2 Muzejska društva in njihova vloga pri ustanavljanju muzejev

Pri pregledih zgodovine muzejev na Slovenskem nikakor ne moremo mimo društev – večinoma muzejskih – v katerih so se združevali intelektualci v želji ustanavljanja muzejev. Zaradi političnih razmer je bila to dolgo edina pot za njihovo ustanovitev oz. financiranje.

Prvo muzejsko društvo je bilo leta 1839 ustanovljeno Društvo kranjskega deželnega muzeja, ki so ga ustanovili z namenom pridobitve stalnih virov financiranja za Kranjski deželni muzej (ustanovljen 1821) in podpore znanstvenega dela, ki so ga objavljali v publikacijah. To društvo se je leta 1865 preimenovalo v Muzejsko društvo za Kranjsko, leta 1919 pa v Muzejsko društvo za Slovenijo. Takrat so njegovo delovanje razširili po vsej Sloveniji in kot Slovensko muzejsko društvo deluje še danes.

¹ Franjo Baš, 1899–1967, etnolog, zgodovinar, geograf in muzealec. Bil je prvi znanstvenoraziskovalni in poklicni delavec s področja muzejstva in arhivistike v Mariboru. Vodil je Mestni muzej v Mariboru, bil snovalec Tehniškega muzeja in ob njegovi ustanovitvi leta 1952 tudi njegov ravnatelj (Teplý, 1969, str. 109).

Muzejska društva so pomembno vplivala na razvoj slovenskega muzealstva. Z ustanavljanjem muzejev se je začelo ustanavljanje muzejskih društev in obratno, saj je veliko slovenskih muzejskih društev nastalo z namenom, da ustanovijo muzeje. Po vsej Sloveniji so jih ustanavljali z namenom zbiranja muzejskega gradiva, pa tudi kot intelektualno in finančno podporo muzejev. Ravno društva, ki so upravljala z muzeji, so bila formalno-pravno edina dosegljiva pot do njihove ustanovitve v razpadajoči avstro-ogrski monarhiji in edina sprejemljiva oblika v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, kjer je bil center moči geografsko in duhovno oddaljen (Smrekar, 1998, str. 33).

Tako društva niso muzejev le ustanavljala, temveč so skrbela za njihovo financiranje, prostore, zbirala muzejske predmete in velikokrat (ob pomanjkanju zaposlenih kustosov) muzeje tudi vodila. Društva so delovala zelo aktivno in jih vodila vse do profesionalizacije muzejskih ustanov, kar se je večinoma zgodilo šele po drugi svetovni vojni, ko so bili muzeji tudi podržavljeni. V društvenih odborih so delovali izkušeni odvetniki, finančniki in gospodarstveniki, ter drugi pomembni izobraženci, ki so predstavljali družbeno elito in pripravili ploden teren za kasnejšo institucionalizacijo ustanov, ki so danes najpomembnejše ustanove s področja hranjenja premične in nesnovne dediščine v Sloveniji. Njihovo delovanje so somišljeniki začeli na ustanovnem občnem zboru, kjer so društveniki sprejeli pravila, ki so bila zelo podobna pravilom Društva kranjskega deželnega muzeja. Kot glavni namen oz. cilj so pravila določala osnovanje muzejske zbirke, knjižnice in arhiva ter zbiranje predmetov, organiziranje raznih prireditev – kot so razstave – in izdajanje publikacij.

Delovanje muzejskih društev so podpirale tudi oblasti, ki so jim pogosto namenile – sicer skromne – prostore za postavitve prvih zbirk. Financirali so se predvsem iz članarin, vstopnin in prostovoljnih prispevkov, le redkeje so lahko računali na občinsko, deželno oz. bansko pomoč. Društva so imela veliko podporo javnosti in na tak način so pridobila veliko donacij, predvsem v obliki umetnin oz. muzejskih predmetov.

Kmalu po koncu druge svetovne vojne so bila vplivnejša društva razpuščena,² njihova tradicija pa se nadaljuje še danes, ko so muzeji že konstituirani javni zavodi. Še delujoča društva se ukvarjajo predvsem s publicistično dejavnostjo ter dajejo finančno podporo založniškim projektom finančno šibkejših lokalnih muzejev (npr. Belokranjski muzej (Brancelj Bednaršek in Matkovič, 2001, str.

² Tako je bilo npr. 2. maja 1945 z *Odločbo* razpuščeno Društvo Narodna galerija in vse njegovo premoženje so podržavili.

147)). Ker so bila društva tako nerazdružljivo povezana z muzeji in njihovimi začetki, bomo v pregledu zaobjeli tudi njihove izdaje.

3 Prvi muzeji na Slovenskem in njihova založniška dejavnost

Prva muzejska ustanova na Slovenskem je bil današnji **Narodni muzej Slovenije**, ki je tudi »naša najstarejša neprekinjeno delujoča kulturna in znanstvena ustanova« (Petru in Žargi, 1983, str. 3). Ideja o ustanovitvi muzeja se je rodila v času razsvetljenstva v krogu barona Žige Zoisa, vendar se zaradi prihoda Francozov namera ni uresničila vse do leta 1821, ko so ob ljubljanskem kongresu ugotovili, da Kranjska nima svojega muzeja. Kranjski deželni stanovi so ga, po zgledu drugih avstrijskih muzejev, leta 1821 ustanovili kot Krainisch Städtisches Museum (Kranjski mestni muzej). Nova ustanova naj bi po načrtu ustanoviteljev ne bila le zgodovinski in prirodoslovni domovinski muzej, marveč naj bi se ukvarjala tudi s statistiko, tehnologijo, fiziko in matematiko, bila naj bi središče raziskovalnega dela ter mesto, kjer bodo preizkušali vsa koristna odkritja in naprave. Kasneje so muzej preimenovali v Krainisches Landesmuseum (Kranjski deželni muzej), leta 1882 pa je – v čast poroke princa naslednika Rudolfa – dobil ime Krainisches Museum Rudolfinum oz. Kranjski deželni muzej Rudolfinum. V Narodni muzej ga preimenujejo leta 1920, od leta 1997 pa ga poznamo kot Narodni muzej Slovenije.

Ob njegovi ustanovitvi, leta 1821, cesarska vlada ni dovolila, da bi se deželne muzejske ustanove vzdrževale iz javnih sredstev, zato je začasno zanj prevzela odgovornost kranjska Kmetijska družba.³ Vzdrževala ga je s prostovoljnimi prispevki, z darovi pa se je večala tudi njegova zbirka. Prvi publikaciji je muzej izdal leta 1832, in sicer predstavi muzeja in nastanka njegovih prvih zbirk z naslovom *Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach, wie selbe den 4. October 1831, zum Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät unsers allgeliebten Kaisers abgehalten wurde*⁴ ter *Jahresfeier eröffnung des Landes Museums im Herzogthume Krain, gefalten am 4. Oktober 1832*. Avtor večine besedil je muzejski kustos grof Franc Jožef Hanibal von Hohenwart. Leta 1831 je bil muzej odprt za javnost v liceju na Vodnikovem trgu, že leta 1836 pa so izdali prvi vodnik – oz. bolj pregled zbirk – muzejskega kustosa von Hohenwarta. Vodnik pod naslovom *Leitfaden für die das Landes-Museum in Laibach Besuchenden* je izšel

³ Tudi cesar Franc I. je 8. junija 1826 potrdil njegovo ustanovitev »z izrečenim pridržkom in pod pogojem, da se muzej vzdržuje izključno le s prostovoljnimi prispevki« (Mal, 1939, str. 1).

⁴ Na publikaciji je navedeno leto izida 1832. Reisp (1976, str. 4) sicer kot leto izida navaja leto 1831, ga pa kasneje premakne v leto 1832 (Reisp, 1993, str. 312).

v obliki drobne, 19 strani obsegajoče knjižice brez ilustracij. V tridesetih letih so začeli izdajati tudi prvo periodično publikacijo *Landesmuseum im Herzogthume Krain* kot letnik, in sicer za leta 1836/1837 in 1838. Zaradi težav s financiranjem so leta 1839 ustanovili Društvo kranjskega deželnega muzeja. Po zgledu moravskih in tirolskih muzejev so ga ustanovili v želji, da bi lahko pridobili bolj redne dohodke in vzpodbudili znanstveno delo, kar pa v času predmarčne dobe ni bilo lahko. V društvenih *Pravilih* so določili, da je lahko član vsak, ne glede na stan, če plača članarino ali se kako drugače znanstveno udejeuje. Že v teh prvih pravilih je v 24. členu določeno, da se na občnem zboru izvajajo strokovna domoznanska predavanja, ki bi se kasneje ponatisnila v letnem poročilu, s čimer bi bil položen temelj domoznanskemu časopisu (Mal, 1939, str. 6). S tem je društvo tudi formalno prevzelo nase finančno in strokovno skrb za izdajo muzejskih publikacij.

Prvo desetletje delovanja društva so zaznamovala nesoglasja med odborniki društva in kustosi muzeja pod vodstvom grofa von Hohenwarta, ki naj bi bil preveč podrejen stanovskemu odboru. Nesoglasja so brez dvoma ovirala izdajateljsko dejavnost,⁵ ki se je lahko začela razvijati šele po letu 1852, ko je vodstvo muzeja prevzel botanik in arheolog slovenskega rodu Karel Dežman. Ta se ni strinjal, da bi društvo le zbiralo predmete in denar za muzej, temveč naj bi tudi samostojno domoznansko raziskovali. Tako so leta 1855 sprejeli sklep, da bodo začeli s prirejanjem mesečnih znanstvenih predavanj in razgovorov, katerih poročila naj bi objavljala nemški *Laibacher Zeitung* in slovenske *Novice*. V obširnejši obliki naj bi izšla v periodični letni publikaciji, kar se je tudi zgodilo s prvo številko letopisa *Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums* – pod uredništvom Karla Dežmana – leta 1856, z drugo leta 1858 in s tretjo ter zadnjo leta 1862, ko so bila po letu 1859 predavanja zaradi pomanjkanja zanimanja ukinjena. Leta 1861 je muzej prešel v upravo deželnega odbora, zato je društvo leta 1865 dobilo nova pravila in se preimenovalo v Muzejsko društvo za Kranjsko. Kot namen njegove ustanovitve so navajali podpiranje Kranjskega deželnega muzeja in domoznanstva na Kranjskem. Med sredstvi za dosego tega namena pa so navajali predavanja in redno izdajanje znanstvenih del ter zamenjavo le-teh z edicijami tujih organizacij.⁶ Leta 1866 so tako začeli z izdajanjem *Mitteilungen*

⁵ Spori so med drugim privedli tako daleč, da društvo v stanovskem odboru nikakor ni moglo potrditi pravil, ki bi uredila razmerja med društvom in kustosi muzeja. Odborniki so na seji 24. avgusta 1846 celo sklenili deželnemu zboru predlagati, da se Muzejsko društvo razpustiti. Po premisleku škofa Wolfa, in njegovem pismu preostalim odbornikom, sklep ni bil realiziran (Mal, 1939, str. 9).

⁶ Bogato zbirko publikacij hrani knjižnica Narodnega muzeja Slovenije. Pridobivanje gradiva z izmenjavo s sorodnimi ustanovami po vsem svetu je še danes pomemben način dopolnjevanja zbirk muzejskih in galerijskih knjižnic.

des Museumsvereines für Krain,⁷ za izid katerega so pridobili deželno podporo. V prvi številki so objavili predvsem prirodoslovne razprave in le eno zgodovinsko, ki naj bi – po tistem dogovoru med društvoma – izhajale v periodični publikaciji Historičnega društva za Kranjsko.⁸

Nov zagon pri izdaji publikacij je muzej dobil leta 1888, ko je dobil tudi svojo muzejsko stavbo. Ta je bila prva izključno za kulturo namenjena zgradba v Sloveniji in v njej muzej domuje še danes. Ob novi muzejski postavitvi so še istega leta izdali drugi vodnik po muzejski zbirki, in sicer *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach* kustosa Karla Dežmana. Ta je s svojimi 179 stranmi že obsežnejši, čeprav malega formata (17 cm) in brez ilustracij. Izšel je v nakladi le 600 izvodov, ker je avtor menil, da bo kmalu potrebna druga izdaja, v kateri bo mogoče objaviti tudi nove pridobitve. Dežman je načrtoval tudi izdajo krajšega slovenskega povzetka. »Ker ni vedel za strokovnjaka, ki bi to poslovenil dobro, je obetal, da se tega dela loti sam, ko bo imel čas. Smrt je prekrižala ta načrt« (Mal, 1931, str. 3).

Po odprtju nove stavbe je muzej začel redno izdajati tudi celo vrsto periodičnih publikacij. Med letoma 1889 in 1907 je redno izhajal *Mitteilungen des Museumsvereines für Krain* (pred tem je izšla le ena številka leta 1866). Na odboru 25. junija 1889 je Anton Koblar⁹ prvič podal predlog, da bi sprejemali tudi članke v slovenskem jeziku, a so odločitev preložili na občni zbor 7. junija 1890. Predlogu so nemško govoreči člani nasprotovali, so pa vseeno sprejeli sklep, da se slovenski znanstveni članki objavljajo kot poseben del sicer nemških *Mittheilungen*. Zanimivo je, da je o tej temi – na pobudo Ivana Hribarja 14. novembra 1890 – razpravljal tudi kranjski deželni zbor na seji, na kateri so obravnavali finančno podporo reviji. Ob odobritvi finančne podpore so društvu svetovali (ne pogojevali), da izdaja *Mittheilungen* v mesečnih snopičih in v kolikor dobijo avtorje, ki bi želeli pisati v slovenskem jeziku, naj jih kot take tudi objavijo. Društvo je predlog sprejelo in v letu 1891 izdalo dva zvezka v nemškem in en zvezek v slovenskem jeziku – vsakega s svojim številčenjem in paginacijo – kar je dejansko pomenilo začetek izhajanja slovenske revije *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* v uredništvu Antona Koblarja.¹⁰ Revija je bila sprejeta z navdušenjem (Benko-

⁷ Izhaja v letih 1866 in 1889–1907.

⁸ Ustanovljeno 1843, kot Historično društvo za Štajersko, Koroško in Kranjsko, ki je imelo v vsaki deželi svoje društvo. Kranjsko društvo je, med letoma 1946 in 1968, svoje uspehe objavljalo v mesečni reviji *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*. Društvi sta od leta 1967 imeli skupne sestanke, leta 1885 pa se je Historično društvo razpustilo in svojo bogato knjižnico darovalo deželnemu muzeju.

⁹ Anton Koblar, 1854–1928, zgodovinar in politik, zagovornik krščanskega socializma.

¹⁰ Anton Koblar je tudi avtor vseh prispevkov v prvi številki.

vič, 1891, str. 286), saj je bila prva¹¹ prava znanstvena zgodovinska periodična publikacija v slovenskem jeziku (Grafenauer, 1981, str. 21). Očitali so ji le, da se ne bi smela omejevati le na Kranjsko, temveč bi morala vsebinsko zaobjeti ves slovenski kulturni prostor (Rutar, 1891). Od leta 1893 so *Izvestja* začela izhajati vsak drugi mesec v obsegu dveh pol. *Mittheilungen* se je leta 1908 preoblikoval v *Carniolo*, ki je izhajala štirikrat letno po tri tiskane pole v večjem formatu in z ilustracijami. Zaradi finančnih težav se leta 1910 *Izvestja* in *Carniola* združita v dvojezično *Carniolo*,¹² ki je izhajala vse do leta 1919. Po nastanku Kraljevine SHS se društvo preimenuje v Muzejsko društvo za Slovenijo, časopis pa preimenujejo v *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, ki ga obogatijo s povzetki v francoskem ali angleškem jeziku. Sprva je zaradi neurejenih razmer izhajal zelo neredno. Do leta 1929 je imel *Glasnik* dva dela: zgodovinskega in prirodoslovnega. Slednji je bil v obdobju 1919–1929 tudi edino naravoslovno glasilo na Slovenskem. Društvo se je leta 1930 razdelilo na zgodovinsko in prirodoslovno sekcijo, katerih odbora sta prevzela izdajateljsko dejavnost. Tako je leta 1931 prirodoslovna sekcija začela izdajati *Prirodoslovne razprave*,¹³ leta 1934 pa se je Prirodoslovno društvo¹⁴ tudi formalno izločilo iz Muzejskega. *Glasnik* je ostal zgodovinski. Obravnaval je teme iz slovenske zgodovine, arheologije, etnologije, zgodovine umetnosti in književnosti.

Po smrti Karla Dežmana leta 1889 se je prekinila vrsta kustosov-naravoslovcev in v muzej so prišli ljudje zgodovinskih strok (Reisp, 1976, str. 10). Med letoma 1889 in 1903 je bil kustos arheolog Alfonz Müllner, ki je uredil katalog arheološkega fonda muzeja z naslovom *Typische Formen aus den archäologischen Sammlungen des krainischen Landesmuseums »Rudolfinum« in Laibach in photographischen Reproduktionen*. Muzej ga je izdal leta 1900, v njem pa je popisanih 1109 arheoloških predmetov iz muzejskega fonda. Predstavljeni so tudi slikovno, na 57 fotografijah, ki so katalogu priložene v mapi.

V času arheologa in zgodovinarja Walterja Šmida, ki je bil muzejski kustos med letoma 1905 in 1909, je Deželni muzej Rudolfinum – poleg že predstavljene *Carniole* – obudil izdajanje letnih poročil. Leta 1907 izide *Poročilo za leto 1906*, kot

¹¹ Zgodovinske članke v slovenščini je bilo sicer mogoče objavljati od leta 1866 v splošnem *Letopisu Matice slovenske*, oziroma od leta 1899 dalje v *Matičnem zborniku znanstvenih in poučnih spisov*. Slovenske zgodovinske tekste je bilo mogoče objavljati tudi v *Ljubljanskem zvonu*, celovškem *Kresu ter Domu in svetu*. V uredništvu Antona Koblarja je začel novembra 1888, kot priloga *Ljubljanskemu škofijskemu listu*, izhajati *Zgodovinski zbornik*, ki je prvo – čeprav svojevrstno – zgodovinarsko periodično glasilo. Namenjeno je bilo predvsem cerkveni zgodovini in objavljanju listinskega gradiva. Z velikimi presledki je izhajal do leta 1908 (Grafenauer, 1981, str. 21).

¹² V uredništvu Josipa Mantuanija, Josipa Grudna in Gvidona Sajovica.

¹³ Leta 1940 so postale naravoslovno glasilo Akademije znanosti in umetnosti in Ljubljani.

¹⁴ Prirodoslovno društvo od letnika 1933/34 izdaja tudi poljudnoznanstveni mesečnik *Proteus*.

ilustrirana knjižica v slovenskem in ločeno v nemškem jeziku. Na naslovni strani preberemo, da je Kranjska hranilnica s finančnim prispevkom omogočila, da sta »opremljena s slikami«. Leta 1909 mu sledi *Bericht für das Jahr 1908*, ki ga izdajo le v nemškem jeziku in brez ilustracij, za leta 1909/1910 in 1911/1912 pa izdajo dvojezični knjižici.

Po Dežmanovem vodniku Deželnega muzeja iz leta 1888 pa je naslednji vodnik izšel šele v tridesetih letih 20. stoletja. Kranjski deželni zbor je sicer že na seji 11. novembra 1890 naročil deželnemu odboru, da mora poskrbeti za izdajo Dežmanovega prevoda v slovenskem jeziku oz. izdajo novega slovenskega vodnika v enakem obsegu. Odbor je 5. oktobra 1891 od muzejskega vodstva zahteval poročilo in mnenje. Kustos Müllner je poročal, da je na razpolago le 60 izvodov *Führer*-ja, ki bo v roku enega leta zagotovo pošel in predlagal izdajo novega ilustriranega dvojezičnega vodnika, ki bi vseboval tudi nove pridobitve. Kljub pritiskom deželnega odbora (Mal, 1931, str. 3–4) je delo na njem zastalo vse do tridesetih let, ko je muzej izdal serijo vodnikov *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani*, leta 1931 *Kulturno zgodovinski del*, 1933 pa *Prirodopisni del*, v katerem je objavljen tudi *Geološko-paleontološki oddelek*. V njem je Josip Mal zapisal: »Je to prvi slovenski 'Vodnik' našega muzeja, napisan res kot vodnik, tolmač in kažipot, ne pa kot mrtev katalog s praznimi navedbami ali pa z znanstvenimi oznakami, ki ž njimi povprečnemu obiskovalcu ni dosti pomagalo« (Mal, 1939, str. 11).

Zanimiva založniška epizoda v krogu Deželnega muzeja za Kranjsko je tudi revija *Argo : Zeitschrift für krainische Landeskunde*, ki jo je med letoma 1892 in 1903 v samozaložbi izdajal kustos muzeja Alfonz Müllner.¹⁵ V njem so bili poleg arheoloških prispevkov objavljeni tudi dragoceni seznamei akcesij Deželnega muzeja. Leta 1962 je Narodni muzej ponovno začel z izdajanjem revije pod tem naslovom. Ta izhaja še danes v založbi Narodnega muzeja Slovenije, Slovenskega muzejska društva in Skupnosti muzejev Slovenije, ter je osrednja revija slovenskih muzealcev.

Muzejska dejavnost se je začela prebujati tudi drugod po Slovenskem, saj so bili, poleg predhodnika Narodnega muzeja, konec 19. stoletja ustanovljeni še štirje muzeji: Pokrajinski muzej Celje (1882), leta 1893 sta bila ustanovljena zasebni muzej dr. Josipa Nikolaja Sadnikarja v Kamniku in Pokrajinski muzej Ptuj, leta 1898 pa še Slovenski šolski muzej v Ljubljani.

¹⁵ Odbor Muzejskega društva je revijo smatral za nepotrebno konkurenco in ga pozval, da z veseljem objavijo njegove članke, če se le včlani v društvo, kar se seveda ni zgodilo (Mal, 1939, str. 21).

Izven Ljubljane je bil tako prvi muzej odprt leta 1882 v **Celju** (z odlokom 3. 9. 1880 ga je ustanovil občinski svet). Kmalu po odprtju »se je začelo snovati Muzejsko društvo, ki se je zbralo na ustanovni seji že leta 1883 z izdelanimi tiskanimi pravili« (Kolšek, 1981–1982, str. 3). Vodstvo društva je prevzel rudarski inženir Emanuel Riedl, ki je vodil muzej kot predsednik društva vse do leta 1906.

Muzejsko društvo Celje je že leta 1889 izdalo prvi (sicer še neilustrirani) vodnik po muzeju *Führer durch die Sammlungen des Localmuseums der Stadt Cilli*. Prvi vodnik v slovenskem jeziku pa je leta 1927 izdal Janko Orožen¹⁶ kot sestavni del *Zgodovine Celja*.¹⁷

Muzejsko društvo na **Ptuju** so ptujski veljaki in poznavalci arheološke dediščine ustanovili leta 1893 z željo, da preprečijo odvoz arheoloških izkopanin v Gradec in na Dunaj. Najpomembnejša naloga je bila ustanovitev muzeja, ki je dobil prve prostore v Deželni gimnaziji. Kasneje se je muzej – katerega del sta bila tudi knjižnica in arhiv – večkrat selil in preimenoval. Ob donaciji zasebne zbirke Franca Ferka so ga preimenovali v Mestni Ferkov muzej, leta 1964 pa v Pokrajinski muzej Ptuj. Prva publikacija društva je izšla leta 1924, ko so založili izdajo ponatisa *Spominskih listov iz Časopisa za zgodovino in narodopisje*, posvečenih Ferdinandu Raispu (Terbuc, 1992, str. 132). Prvi vodnik po muzeju je ob tridesetletnici ustanovitve društva, leta 1923, napisal ravnatelj splitskega muzeja dr. Mihovil Abramić pod naslovom *Poetovio : vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*. Društvo je takoj začelo s pripravami na izdajo, vendar so visoki stroški njegovo izdajo preložili v leto 1925 (Terbuc, 1992, str. 132). Natisnili so ga v nemškem¹⁸ in slovenskem jeziku v prevodu Antona Sovreta. Kljub temu da se je avtor odrekel avtorskemu honorarju (Muzejsko društvo v Ptuju, 1927, str. 102), so se za kritje stroškov izdaje zadolžili pri Ljubljanski kreditni banki in vseh ptujskih denarnih zavodih.¹⁹ Tudi sicer so imela društva velike finančne težave, saj so financirala tako dopolnjevanje muzejskih zbirk, njenih prostorov, obnovo spomenikov kot izdajo publikacij. Ptujsko muzejsko društvo je leta 1931 dopolnilo vodnik s ponatisom članka Mihovila Abramića *Novi natpisi Poetovija* v 200 izvodih, ki je pred tem izšel v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (Smodič, 1932, str. 120).

¹⁶ Prof. Janko Orožen (1891–1989) je bil v času med obema vojnama (1925–1941), ko muzej ni imel svojega kustosa, dolgoletni predsednik Muzejskega društva Celje.

¹⁷ Orožen, J. (1927): *Zgodovina Celja. Del 1, Prazgodovinska in rimska Celeja : z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Gričar & Leskošek.

¹⁸ *Poetovio : Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt*.

¹⁹ Vračilo dolga se je zavleklo nepričakovano dolgo in o njem so poročali v poročilih svojega delovanja v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* tudi v letu 1929 in 1930, ko so v želji hitrejšje prodaje znižali prodajno ceno vodnika (Smodič, 1930, str. 254).

V **Mariboru** se je muzealstvo začelo razvijati že leta 1896, ko so ustanovili škofijski muzej z namenom zbiranja odsluženih cerkvenih predmetov.²⁰ 6. decembra 1903 je svoj muzej odprlo mariborsko Muzejsko društvo (ustanovljeno leta 1902), katerega nemško vodstvo se je zavzemalo za predstavitev zgodovine Maribora in Avstrije. Leta 1909 pa je muzej ustanovilo tudi Zgodovinsko društvo, ki je zbiralo zlasti slovensko gradivo. Leta 1920 sta se muzeja obeh društev združila v novi Mestni muzej, v katerega so leta 1924 prinesli tudi gradivo iz škofijskega muzeja. Do konca druge svetovne vojne je muzej vodil Franjo Baš. Že leta 1935 se je preimenoval v Pokrajinski muzej Maribor, ki je postal ena najpomembnejših muzejskih ustanov v Kraljevini Jugoslaviji. Mariborsko Muzejsko društvo je v letih 1932, 1934 in 1936 izdalo revijo *Izvestje Muzejskega društva Maribor*. »Ustanovijo ga v želji, da dobijo mariborski naravoslovci središče, okoli katerega naj se zberejo z zbranim in obdelanim prirodoslovnim gradivom iz Pohorja, poleg tega pa da se najde možnost polagoma objaviti muzejski katalog« (Društveni glasnik, 1932, str. 58). Sicer je mariborsko Muzejsko društvo poročila svojega delovanja izdajalo tudi v *Časopisu za zgodovino in narodopisje*, ki izhaja v založbi Zgodovinskega društva v Mariboru.²¹

Najstarejši zasebni muzej na Slovenskem je **Sadnikarjeva muzejska zbirka** v Kamniku. Ugledni živinozdravnik Josip Sadnikar (1863–1952) je svojo zbirko odprl za javnost 5. avgusta 1893. Iz nje je nastal največji slovenski zasebni muzej (Gabrovec, 1993, str. 60–61). Zbirko je odprl v času taborov, narodnega prebujanja ter hudega nemškega nacionalizma. Bil je zavzet domoljub, zbiralec in mecen,²² ki je svojo zbirko odprl za javnost v zavesti, da s tem pokaže rojakom del slovenske kulture. Muzej publikacije pred drugo vojno ni izdal, je pa o njej pisal Maksim Gaspari v reviji *Etnolog* leta 1933 (Gaspari, 1933).

Zgodba zase je **Slovenski šolski muzej**, ki ga je skupaj s priložnostno razstavo ustanovila Zveza slovenskih učiteljskih društev na letnem zborovanju 2. avgusta 1898 na I. mestni šoli v Ljubljani. Z največjo denarno podporo pri ustanovitvi in vzdrževanju v prvih letih obstoja je Zvezi najbolj pomagal kranjski deželni odbor. Kmalu je postal odvisen od podpore posameznih odborov in učiteljskih društev ter zašel v hude denarne in prostorske težave, ki so vodile do njegove ukinitve leta 1912. Ponovno ga je ustanovila banska uprava leta 1938 kot Muzej slovenskega šolstva. Razstave so začeli pripravljati po letu 1948, publikacije pa

²⁰ Škofijski muzej je ustanovil škof Napotnik s sinodalno konstitucijo v svoji prvi sinodi l. 1896. Namenili so mu pritlično sobo na dvorišču stare gimnazije (Kovačič, 1928, str. 266).

²¹ V njem je svoja poročila objavljalo tudi Muzejsko društvo Ptuj in Prekmursko muzejsko društvo.

²² Med drugim je bil mecen Maksimu Gaspariju, ki ga je že kot mladeniča usmeril v šole, najprej v Ljubljano, kasneje pa mu je omogočil šolanje na likovni akademiji na Dunaju.

izdajati šele po letu 1964, kar lahko pripišemo predvsem prostorskim in finančnim težavam.

Na pobudo laškega humanista in naravoslovca Karla Valentinčiča je bil leta 1909 pod okriljem Olepševalnega društva, ki je skrbelo za kulturno-turistično dogajanje v mestu, ustanovljen **Muzej Laško**, ki pa publikacij ni izdal.

Na Primorskem, ki je bila tedaj še del Kraljevine Italije, je bil prvi muzej Mestni muzej za zgodovino in umetnost (Museo Civico di Storia e d'Arte) v **Kopru**, ki ga je leta 1911 ustanovila koprška občina (Žitko, 1983, str. 4–5). Prvi vodnik po stalni zbirki *Guida-ricordo del Museo Civico di Storia e d'Arte di Capodistria* so izdali leta 1926. V njem je poleg predstavitve umetnostne in kulturnozgodovinske zbirke velik poudarek na predstavitvi razvoja nacionalnih teženj in bojov istrskih Italijanov, kar je bilo v duhu takratnega fašističnega režima.

Leto 1918 nedvomno predstavlja kulturno prelomnico. Po ustanovitvi Kraljevine SHS lahko govorimo o zavestnem negovanju slovenstva, nastajanje muzejev pa je le ena izmed pojavnih oblik te ideje. Kljub temu je bilo ustanovljeno relativno malo novih muzejev, ki so razcvet in profesionalizacijo doživeli šele po drugi svetovni vojni.

Tudi v času stare Jugoslavije so bila društva najpomembnejši formalno organizirani nosilci večine kulturnih delavnosti, saj je bila zakonska ureditev kulturnih dejavnosti neenotna in nedorečena. V Sloveniji so na tem področju večinoma veljali staroavstrijski zakoni, ki so se mešali s centralističnim urejanjem v Beogradu (Mohorič Bonča, 2005, str. 70).

Končno se je lahko uresničila tudi ideja o ustanovitvi **Narodne galerije**, ki je bila prva institucija na Slovenskem, ustanovljena na področju likovne umetnosti.²³ Zamisel o ustanovitvi je tlela že v drugi polovici 19. stoletja, ko je postalo aktualno vprašanje o obstoju nacionalne umetnosti. Za njeno ustanovitev lahko štejemo konsolidiranje Društva Narodna galerija leta 1918, ki je bilo ustanovljeno z vizijo po ustanovitvi reprezentančne nacionalne umetnostne zbirke. V njem so se zbrali ljudje, ki so se za javni likovni muzej zavzemali že od začetka stoletja, med njimi: Rihard Jakopič, dr. Josip Regali, Ivan Franke, dr. Josip Mantuani (ravnatelj Deželnega muzeja), umetnostna zgodovinarja msgr. Viktor Steska in dr. Izidor Cankar, za predsednika pa je bil izvoljen pravnik in likovni kritik Ivan Zorman.

²³ Likovno zbirko je sicer v tedanjem Deželnem muzeju leta 1910 zasnoval Josip Mantuani, »vendar brez usmerjene zbiralne politike in še v duhu romantične koncepcije likovne zbirke« (Jaki, 2004, str. 82).

Željo po izdaji publikacij je zapisal že Pripravljalni odbor za ustanovitev Društva Narodna galerija,²⁴ ki je pripravil *Pravila društva »Narodna galerija« v Ljubljani*.²⁵ V njih preberemo, da je »namen društva ustanovitev, izpopolnjevanje, vzdrževanje in varstvo javne slovenske umetnostne galerije [...] istotako je društveni namen vzbujanje zanimanja za upodabljalno umetnost med občinstvom, pospeševanje razvoja domače umetnosti, raziskovanje slovenske umetnosti, prirejanje sestankov, predavanj, delitev nagrad in izdajanje spisov in reprodukcij.«²⁶ Izdajateljska dejavnost je zapisana tudi v vseh kasneje popravljenih in dopoljenih pravilih Društva (1920 in 1924).

Društveniki so z ustanovitvijo začeli z agitacijo zbiranja sredstev za zbiranje fonda in pridobitev prostorov. Prvo stalno zbirko so za javnost odprli že 7. marca 1922 v prostorih Kresije. »Naslednji korak je bil samoumeven – katalog« (Smrekar, 1998, str. 21). Katalog prve stalne postavitve svoje zbirke so izdali pod naslovom *Slovenska moderna umetnost. 1, Slikarstvo*. Izdali so ga v obliki mape reprodukcij, zanj je spremno besedilo pripravil Izidor Cankar. Ideja za izdajo reprodukcij najboljših galerijskih slik v obliki ilustriranega kataloga se je porodila že na prvi seji odbora. Izidor Cankar je pot do njene izdaje opisal: »Da realizira to idejo, je moral odbor odstraniti mnogo ovir. Denarno vprašanje mu je pomagala rešiti pokrajinska vlada za Slovenijo, ki je prizadevanju dvor. svetnika Skabrneta [i. e. Skaberneta] v ta namen dovolila 20.000 K. [...] Nato so se vršili razgovori z reprodukcijskimi podjetji in se je sklenilo, da se delo poveri dunajski tvrdki Jaffé, ki ga bo izvršila v heliogravurni tehniki. Upati je, da pride ta važna izdaja do božiča na knjižni trg. Prvi zvezek objavi le slikarska dela, grafika in plastika se namerja izdati kasneje« (Cankar, 1921, str. 92). V poročilu dela leta 1922 poroča, da je knjigo »naša javnost simpatično sprejela in pridno sega po njej« (Cankar, 1922a, str. 162). Izdali so jo v nakladi 2.500 izvodov, v prvem letu so prodali tisoč izvodov (Smrekar, 1998, str. 21) in že na občnem zboru leta 1932 ugotovili, da so z do tedaj prodanimi izvodi stroški za izdajo kriti (Cankar, 1923, str. 65). Na žalost ni bila nikoli realizirana želja po izdaji grafičnega in kiparskega dela.

Narodna galerija je bila tista, ki je začela z izdajanjem katalogov občasnih razstav. Prvi »pravi« razstavni katalog so izdali leta 1922 ob postavitvi *Zgodovinske razstave slovenskega slikarstva*. Razstavne kataloge oz. boljše sezname razstavnih umetnin so tako izdali ob občasnih razstavah, ki so jih člani Društva Narodna

²⁴ Sestavljali so ga veletrgovec Leon Souvan, cesarski svetnik Ivan Franke, Rihard Jakopič, odvetniški kandidat dr. Josip Regali in računski svetnik Avgust Bukovic.

²⁵ Datirana 24. julija 1918, pokrajinska uprava pa jih je potrdila 12. avgusta.

²⁶ *Pravila društva Narodna galerija v Ljubljani – 1918* (Šerbelj, 1998, str. 59).

galerija postavljali na Ljubljanskem velesejmu²⁷ ter pozneje v Jakopičevem paviljonu in Narodnem domu. Ti so bili večinoma zelo skromni, največkrat le v obliki seznama razstavljenih del – brez strokovnega teksta in reprodukcij. Vseeno pa so danes dragocen vir umetnostnozgodovinskega raziskovanja in so pomembno prispevali k razvoju stroke.

Ker je bila v društvu združena slovenska umetnostnozgodovinska stroka, so, poleg razstavne dejavnosti, kmalu razvili tudi ambicioznejše založništvo, ki so ga zastavili s serijo prve temeljne umetnostnozgodovinske literature v zbirki *Knjižnica Narodne galerije*. Prva knjiga v zbirki je bila leta 1924 izdana *Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih* Josipa Mala. Dve leti kasneje je izšel *Uvod v umevanje likovne umetnosti* Izidorja Cankarja, ki je temelj ljubljanske umetnostnozgodovinske šole. S temi publikacijami so se pohvalili s celostransko predstavitevjo tudi v prospektu, ki so ga leta 1927 društveniki izdali v želji po pridobivanju novih članov in zbiranju denarnih prispevkov. V njem so zapisali: »Narodna galerija smatra za svojo dolžnost, da s publikacijami razširja zanimanje za likovno umetnost in da z njimi pogloblja umevanje umetnosti. Zato je začela izdajati 'Knjižnico Narodne galerije'« (*Narodna galerija v Ljubljani*, 1927, str. [4]). Knjige so predstavljene s kratkimi opisi, reprodukcijami naslovnice, recenzijami v tujih časopisih ter cenami. Sledi jim še predstavitev *Zbornika za umetnostno zgodovino*, ki ga sicer še dandanes izdaja Umetnostnozgodovinsko društvo, so ga pa društveniki sprejeli za »oficialno glasilo Narodne galerije« (Cankar, 1923, str. 67). O njem so v prospektu zapisali: »Roko v roki z Narodno galerijo deluje Umetnostno zgodovinsko društvo, ki že šesto leto izdaja revijo *Zbornik z brezprimerno požrtvovalnostjo naših odličnih kulturno zgodovinskih piscev*« (*Narodna galerija v Ljubljani*, 1927, str. [4]).

Tretja knjiga v zbirki *Knjižnica Narodne galerije* je bila leta 1939 izdana monografija slikarjev Janeza in Jurija Šubica, pod avtorstvom Franceta Mesesnela.²⁸ Monografija je kot knjiga zelo bogato opremljena z rdečim usnjenim hrbtom in barvnimi litografskimi reprodukcijami in je še danes temeljno delo o njuni umetnosti.

Dogovor za pridobitev prvih stalnih prostorov v Narodnem domu so sklenili leta 1926. Po akciji zbiranja denarnih sredstev in pripravi prostorov so prvo stalno zbirko odprli leta 1933 v prostorih, kjer domuje še danes. Ob otvoritvi so izdali vodnik z naslovom *Narodna galerija : kratka zgodovina NG in navodilo za ogled*

²⁷ I. razstavo Narodne galerije so najprej postavili v poslopju Srednje tehniške šole na Mirju, pozneje je bila preurejena in ponovno odprta v času ljubljanskega velesejma, od 2. do 25. septembra 1922 (Cankar, 1922b, str. 1929).

²⁸ Zbirka je po tej izdaji zamrla vse do leta 1992, ko so jo v galeriji spet oživel.

razstave Franceta Stelèta brez ilustracij. V letnem poročilu preberemo: »V informacijo obiskovalcem je galerija ob otvoritvi izdala provizoričen²⁹ vodnik, ki je že skoraj razprodan« (Cankar, 1934–1935, str. 107).

Etnografski muzej je nastal leta 1923 z ločitvijo od Narodnega muzeja.³⁰ Etnološka tematika je bila zbrana že v narodopisni zbirki Deželnega muzeja za Kranjsko, ki jo je Karl Dežman tudi opisal v vodniku *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach* (1888). Prvi pomemben korak k ustanovitvi samostojnega etnografskega muzeja je bil storjen leta 1921, ko so na pobudo Nika Župančiča ustanovili Kraljevi etnografski inštitut znotraj Narodnega muzeja, leta 1923 pa mu je Ministrstvo za prosveto Kraljevine Jugoslavije dovolilo ustanovitev Kraljevega etnografskega muzeja. Bil je prva etnološka znanstvena ustanova na Slovenskem. Muzej je že leta 1926 dobil svoje glasilo *Etnolog* (1926–1944), ki je še danes osrednja znanstvena periodična publikacija slovenskih etnologov. V letih 1948–1990 je izhajala kot *Slovenski etnograf*, po letu 1991 pa ponovno kot *Etnolog* : glasnik Slovenskega etnografskega muzeja.

Drugi muzej, ki je nastal na temeljih fonda Narodnega muzeja – v katerem se je začelo gradivo nepregledno kopičiti predvsem po prvi svetovni vojni – je bil **Mestni muzej v Ljubljani**. Z namenom zbiranja gradiva, povezanega z zgodovino Ljubljane, ga je, na pobudo ravnateljstva Narodnega muzeja, mestni svet ustanovil leta 1935 in mu podelil prostore v prostorih nekdanje Auerspergove palače na Gosposki ulici. Pripravljalna dela so potekala razmeroma hitro in muzej je bil odprt za obiskovalce že 15. septembra 1937. Prvi vodnik po stalni razstavi so izdali leta 1939 in sicer *Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju* Josipa Mala.

Iz Narodnega muzeja se je leta 1944 izločil tudi **Prirodoslovni muzej Slovenije**, ki je že istega leta izdal prvo in edino številko revije *Prirodoslovna izvestja* : glasilo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. Šele leta 1978 jo nasledi *Scopolia* : glasilo Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki izhaja še danes.

Pred drugo svetovno vojno je bil odprt tudi **zasebni Sokličev muzej** v Slovenj Gradcu, ki je zapolnil luknjo v muzejski mreži na koroško-štajerski meji. Leta 1937 ga je ustanovil župnik, umetnostni zgodovinar, publicist in zagnan zbiralec Jakob Soklič (1893–1972). Odprl ga je v župnijskih prostorih, kjer je mogoče njegovo bogato zbirko videti še dandanes. Posebnega vodnika zbirka ni dobila, je

²⁹ Narodna galerija je naslednji vodnik po stalni zbirki (*Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja* : vodnik) izdala šele leta 1998.

³⁰ Kljub temu je vse do leta 1997, ko je dobil svojo stavbo na Metelkovi, domoval v stavbi Narodnega muzeja.

pa Jakob Soklič svoja dognanja objavljaval v *Časopisu za zgodovino in narodopisje*³¹ ter *Zborniku za umetnostno zgodovino*.³²

Pobudo za ustanovitev muzejskega društva v **Škofji Loki** so – po velikem uspehu obrtno-industrijske razstave – dali člani t. i. profesorskega ceha, kakor so se šaljivo poimenovali intelektualci z loškega ozemlja (Dolenec, 1968, str. 72). S podporo občinske uprave so ustanovili društvo, ki deluje od leta 1937. Že dve leti po ustanovitvi so postavili prvo muzejsko zbirko v loškem rotovžu. Tudi to muzejsko društvo je imelo svoja pravila, iz katerih razberemo naloge in namen, po katerem društvo zbira zgodovinske, narodopisne, zemljepisne in prirodopisne predmete in ustanovi muzejsko zbirko s knjižnico in arhivom; po posebni pogodbi hrani prav take predmete organizacij in privatnikov, zbira člane, organizira znanstvena predavanja, ekskurzije, razstave, skrbi za ohranitev naravne in kulturne dediščine, sodeluje s sorodnimi društvi in izdaja znanstvene in poljudne publikacije (Borčič, 1987). Kot vsa ostala muzejska društva se je tudi loško financiralo s pomočjo članarin, prostovoljnih prispevkov, vstopnin ter subvencij občine in banske uprave. Podobno kot ostala društva so si tudi v Škofji Loki zadali kot eno temeljnih nalog izdajo publikacij, a so jih izdali le malo. Prve poskuse (Mlakar idr., 2007, str. [8]) predstavljajo samostojni ponatisi člankov društvenega predsednika dr. Pavleta Blaznika: *Kolonizacija Poljanske doline* (1938),³³ *Naselitev Slovencev* (1939),³⁴ leta 1940 pa je izšla knjiga *O cehih na Slovenskem*.³⁵ Naslednja društvena publikacija je šele leta 1954 izdana prva številka *Loških razgledov*, ki izhajajo še danes.

Po drugi vojni se je začelo ločevanje Loškega muzeja od društva, kar se je dejansko zgodilo leta 1948 z ustanovitvijo Loškega muzeja. Društvo deluje še danes in se posveča predvsem založniški dejavnosti.

Na Dolenjskem je bila izražena potreba po muzeju že leta 1865 ob praznovanju petstote obletnice ustanovitve mesta. Do zasnovanja Pripravljalnega odbora za

³¹ Objavil je: Soklič, J. (1935). Slovenjgraški slikar Mihael Scobl. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30 (1/2), str. 72–76; Soklič, J. (1935). Knjiga bratovščine presv. Rešnjega Telesa v Slovenj Gradcu. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30 (1/2), str. 76–79. Soklič, J. (1936). Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih Tomaža Hrena. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 31 (1), str. 21–26; Soklič, J. (1937). Nekaj anonimnih del slikarjev Straussov. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 32 (1/4), str. 123–128; Soklič, J. (1939). Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih Tomaža Hrena. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 34, str. 100–106.

³² Soklič, J. (1939–1940). Kipar Janez Jurij Mersi: doneski h kulturni zgodovini Slovenjega Gradca. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 16 (1/4), str. 75–89.

³³ Prvič izšel v: *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 19 (1–2), 1938, str. 1–62.

³⁴ Prvič izšel v: *Vestnik prosvetnih zvez*, 18 (1–2), 1938.

³⁵ Poseben odtis iz: *Zbornik slovenskega obrta : 1918–1938*. Ljubljana: Razstavni odbor zavoda za pospeševanje obrta, 1910.

ustanovitev muzejskega društva pa je prišlo šele leta 1935. Vodil ga je odvetnik Davorin Gros. Pred letom 1941, ko je bil ustanovni občni zbor Muzejskega društva v **Novem mestu**, so že pripravili veliko umetnoobratno razstavo leta 1936 in zbrali veliko gradiva. Tudi v *Pravilih* delovanja novomeškega muzejskega društva lahko razberemo, da je med njegovimi nalogami izdajanje publikacij, čeprav jim tega ni uspelo realizirati. Predvsem zaradi vojne je novomeško društvo zamrlo in ponovno oživelo šele z ustanovitvijo Dolenjskega muzeja leta 1950.

Tudi Prekmursko muzejsko društvo v **Murski Soboti** so ustanovili leta 1935. Po zgledu drugih, ki jim je uspelo ustanoviti muzeje na Slovenskem, so prekmurski intelektualci leta 1934 ustanovili Pripravljalni odbor. Cilje društva so predstavili v tedniku *Murska krajina*:³⁶ »[...] osnovanje muzeja, ki bo s svojimi zbirkami predstavljal Prekmurje, vršil vzgojno in znanstveno funkcijo, zbiranje narodopisnega in umetnostnega gradiva, književnih del o prekmurskem narečju in literature o krajih ob Muri [...]« (Vršič, 2004, str. 7).

Društvo je delovalo na podoben način, kot delujejo ostala podobna društva po Sloveniji. Zanimivo je poudariti, da je bil eden najpomembnejših sklepov na prvem rednem občnem zboru 29. septembra 1935, da bo društvo izdajalo daljše in krajše spise in tako spodbujalo znanstveno delovanje (Vršič, 2004, str. 7). Na njem so izrazili tudi željo po objavah zbranega gradiva v društvenem glasilu in naložili odboru, naj »proučuje možnost izdajanja društvenega glasila, kjer bi objavljali vse, kar se bo obravnavalo glede Slovenske krajine« (Novak, 1935, str. 127). Društvo je bilo zelo aktivno: med drugim so začeli voditi tudi bibliografijo prekmurskih tiskov. S pomočjo vprašalnikov, ki so jih poslali založnikom, pa so leta 1939 zbrali kartoteko prekmurskega časopisja.

Leta 1937 so izdali prvo knjigo *Mikloš Küzmič – dr. Franc Ivanocy*, ki sta jo pripravila Ivan Zelko in Vilko Novak. Izdali so jo ob 200-letnici rojstva pisatelja Miloša Küzmiča in 80-letnici rojstva Franca Ivanocyija, ki sta bila zaslužna za širjenje slovenske zavesti v Prekmurju.

Ob tej priliki so izdali tudi dve razglednici, prvo z motivom turniške cerkve in portalom soboškega gradu, drugo pa z nagrobnikom Ivanocyija. Knjigo so napovedali kot prvo knjigo zbirke *Prekmurska knjižnica*, ki pa – najverjetneje zaradi pomanjkanja finančnih sredstev – ni dobila svoje naslednice. Josip Tomiňšek je v recenziji zapisal: »[...] je dokaz živosti in žilavosti, da more mlado društvo, ki je brez sredstev in ki mu zbirke shranjujejo člani na svojih domovih, prevzeti stroške in odgovornost za izdajo lastne knjige sicer le na štirih polah, a vsebinsko

³⁶ 9. 9. 1934.

pomembne in dostojno, celo s šestimi slikami, opremljene« (Tominšek, 1938, str. 219).

Pred drugo vojno, leta 1938, je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo Krško, leta 1940 pa so v **Krškem** odprli tudi muzejsko zbirko. Iz nje se je leta 1949 razvil Posavski muzej Brežice. Pred koncem druge svetovne vojne pa jim ni uspelo izdati publikacije.

4 Zaključek

Videli smo, da so slovenski muzeji načrtovali izdajo prvih publikacij že kmalu po ustanovitvi. Založniški projekti pa so bili zanje velik finančni zalogaj. Kot prioriteto so si v prvi vrsti zadali dopolnjevanje muzejskih zbirk in pridobitev prostorov. Izdaja publikacij je običajno prišla na vrsto kasneje, zato so večinoma – predvsem na provinci – izdali le skromno število publikacij.

Prve muzejske publikacije so bile izdane v obliki drobnih knjižic, v katerih so predstavljali svoje poslanstvo, zbiralno politiko, prostorsko problematiko in zbirke. Izdajali so vodnike, v katerih so predstavitve nastajajočih zbirk, razstavne kataloge, posebne odtise oz. separate posebej pomembnih domoznanskih prispevkov, pa tudi znanstvene monografske publikacije, ki so jih pripravljali muzejski kustosi oziroma člani muzejskih društev. Predvsem muzejske serijske publikacije so bile velikega pomena za razvoj strokovne in znanstvene publicistike na Slovenskem. V njih so objavljali prispevke s področja naravoslovja in domoznanstva, predvsem zgodovine, biologije, geografije, arheologije, etnologije, književnosti in umetnostne zgodovine.

Pri nas so bili predhodniki današnjih osrednjih muzejev ustanovljeni pred ustanovitvijo drugih osrednjih inštitucij z njimi povezanih strok. Zgodovinske okoliščine so namreč odločilno vplivale, da je njihov razvoj popolnoma drugačen kot v podobnih inštitucijah imperialnih držav. Univerza v Ljubljani je bila s svojimi seminarji ustanovljena šele leta 1919. Društvo Narodna galerija pa je bilo tisto, ki je od leta 1927 – pa vse do ustanovitve leta 1937 – vodilo akcijo zbiranja sredstev za ustanovitev Slovenske akademije znanosti in umetnosti (*Naša največja kulturna naloga*, 1927).³⁷

³⁷ Pozivi so npr. objavljeni tudi v: Ravnihar, 1927; Za akademijo znanosti, 1927; Pucelj, 1928; Marolt, 1938.

Muzejska društva in muzeji (ki so jih ta društva po večini tudi ustanovila) so bile tako prve »institucije«, kjer so se zbirali znanstveniki in strokovnjaki različnih segmentov ter pomembno vplivali na njihov razvoj. Muzeji so s svojo bogato zbiralno, razstavno, raziskovalno, pedagoško in publicistično dejavnostjo odigrali eno osrednjih vlog pri razvoju tako domoznanskih kot naravoslovnih strok. Prva znanstvena periodična publikacija, ki je izhajala v slovenskem jeziku, je bila *Letopis Matice Slovenske* (izhaja od leta 1866).³⁸ Matica Slovenska je bila ustanovljena leta 1864 prav z namenom, da bi v slovenskem jeziku izdajala literaturo in zahtevnejša dela z različnih strokovnih področij, dvigovala raven izobraženosti in znanja ter ustvarjala slovensko znanstveno izrazoslovje. Sledile so muzejske periodične publikacije, ki so bile med prvimi strokovnimi in znanstvenimi revijami s področja domoznanstva in naravoslovja na Slovenskem in v slovenskem jeziku. Leta 1891 – deset let po začetku stalnega izhajanja strokovnega pravnškega glasila *Slovenski pravnik*, toda skoraj trideset let pred začetkom prvega slavističnega glasila *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* – je Muzejsko društvo za Kranjsko ustanovilo *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, prvo slovensko znanstveno periodično publikacijo s področja domoznanskih strok. Uveljavitev te publikacije kot slovenskega zgodovinskega glasila je leta 1910 (s spremembo naslova v *Carniola* in v skoraj izključno slovensko pisan časopis) vsaj v osrednji slovenski deželi izbojevala zmago slovenščine nad nemščino (Grafenauer, 1981, str. 21).

Navedeni viri

Baš, F. (1939). Muzeji, galerija, arhivi in spomeniško varstvo v Sloveniji 1918–1938. V *Spominski zbornik Slovenije: ob dvajsetletnici kraljevine Jugoslavije* (str. 314–319). Ljubljana: Jubilej.

Benkovič, J. (1891). Slovensko slovstvo: Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Dom in svet*, 4 (6), str. 286.

Borčič, B. (1987). Snovanje in ustanovitev Muzejskega društva v Škofji Loki. *Loški razgledi*, 34, str. 11–25.

Brancelj Bednaršek, A. in Matkovič, A. (2001). Belokranjski muzej in Belokranjsko muzejsko društvo. V *Petdeset let Belokranjskega muzeja* (str. 47). Metlika: Belokranjski muzej.

Cankar, I. (1921). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 1, str. 90–93.

Cankar, I. (1922). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 2, str. 162.

³⁸ Sprava izhaja pod naslovom *Národní koledar in letopis Matice Slovenske* (1866–1868).

- Cankar, I. (1922). Zgodovinska razstava slovenskega slikarstva. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 2 (2), str. 129–134.
- Cankar, I. (1923). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 3, str. 65–67.
- Cankar, I. (1934/1935). Narodna galerija. *Zbornik za umetnostni zgodovino*, 13, str. 103–121.
- Dolenec, I. (1968). Profesorski ceh v Škofji Loki. *Loški razgledi*, 15, str. 72–77.
- Društveni glasnik (1932). Muzejsko društvo v Mariboru 1931. *Izvestje Muzejskega društva v Mariboru*, 1, str. 58.
- Gabrovec, S. (1993). Ob jubileju Sadnikarjeve zbirke. *Argo*, 35, str. 60–61.
- Gaspari, M. (1933). Zbirka starin in umetnin v Kamniku. *Etnolog*, 5, str. 79–85.
- Grafenauer, B. (1981). Ob stoletnici začetkov slovenskega znanstvenega zgodovinopisja. *Zgodovinski časopis*, 35(1–2), str. 15–27.
- Jaki, B. (2004). Vloga Narodne galerije pri konstituiranju slovenske umetnostne zgodovine. V Murovec, B. (ur.). *Slovenska umetnostna zgodovina: tradicija, problemi, perspektive* (str. 82–90). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Janša-Zorn, O. (2002). Anton Koblar in Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Arhivi*, 25 (1), str. 129–136.
- Jenko, M. (2008). *Porajanje umetnostne zbirke: ob 90-letnici Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija.
- Kolšek, V. (1981–1982). Ob 100-letnici Celjskega pokrajinskega muzeja. *Argo*, 20–21, str. 3–26.
- Korošaj, M. (1998). Založniška dejavnost Narodne galerije. V Šerbelj, F. (ur.). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998* (str. 203–235). Ljubljana: Narodna galerija.
- Kos, M. (1993). Stoletnica prve številke muzejske revije *Argo*. *Argo*, 33–34, str. 3.
- Kovačič, F. (1926). »Časopis« in »Zgodovinsko društvo«: nekaj doneskov k njuni zgodovini. *Kazalo k Časopisu za zgodovino in narodopisje: I.–XX.* (str. 1–12). Maribor: Zgodovinsko društvo.
- Kovačič, F. (1928). Postanek in razvoj mariborskega muzeja. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 23 (5), str. 255–268.
- Krapež, M. (2016). *Uredniški in trženjski vidiki knjižno-založniške dejavnosti slovenskih muzejev in galerij v času po osamosvojitvi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kuzmič, F. (1996, 8. februar). Prekmursko muzejsko društvo. *Kulturna priloga Vestnika*, str. 16.
- Mal, J. (1931). Predgovor. V *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani: kulturno zgodovinski del*. Ljubljana: Narodni muzej.
- Mal, J. (1937, 16. maj). Domovi kulturnih spomenikov: Narodni muzej. *Slovenec*, 65 (109), str. 11.
- Mal, J. (1939). Naše Muzejsko društvo v teku sto let. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 20 (1–4), str. 1–24.

- Mal, J., Baš, A., Levstik, M. in Šumi, N. (1954). *Vprašanja Mestnega muzeja v Ljubljani*. Ljubljana: Mestni muzej.
- Marolt, M. (1938, 9. januar). Novo leto 1938 v Narodni galeriji. *Slovenec*, 66 (6), str. 8.
- Mlakar, J., Podnar, F., Soklič, B. in Štukl, J. (2007). *70 let Muzejskega društva v Škofji Loki*. Škofja Loka: Loški muzej.
- Mohorič Bonča, K. (2005). Muzejska društva na Slovenskem pred 2. svetovno vojno. *Kronika*, 53, str. 69–89.
- Muzejsko društvo v Ptuj (1927), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 22 (1/2), str. 102–103.
- Naša največja kulturna naloga (1927): Akademija znanosti in umetnosti: Narodna galerija*. Ljubljana: Narodna galerija.
- Novak, V. (1935). Pomursko muzejsko društvo. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 30, str. 125–127.
- Okoliš, S. (1998). Stoletnica ustanovitve slovenskega šolskega muzeja. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 69 (2), str. 379–384.
- Petru, P. in Žargi, M. (1983). *Narodni muzej v Ljubljani*. Maribor: Obzorja.
- Pleško, T. (2016). Nastanek muzejev in razvoj muzejstva na Slovenskem. *Argo*, 59(1), str. 46–55.
- Počivavšek, M. (2010). Založniška dejavnost Slovenskega muzejskega društva in njegovih predhodnikov. V *170 let Slovenskega muzejskega društva. Jubilejni zbornik* (str. 38–42). Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- Pucelj, I. (1928, 4. januar). Naša Narodna galerija. *Kmetijski list*, 10 (1), str. 5.
- Ravnihar, V. (1927, 31. december). Za slovensko Akademijo znanosti in umetnosti. *Narodni dnevnik*, 4 (296), str. 2.
- Reisp, B. (1976). *Knjižnica Narodnega muzeja*. Maribor: Obzorja.
- Reisp, B. (1993). Narodni muzej. V *Enciklopedija Slovenije*. 7 (str. 312–313). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rogelj-Škafar, B. (1993). *Slovenski etnografski muzej*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- Rutar, S. (1891). Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Ljubljanski zvon*, 11 (7), str. 433–437.
- Smodič, A. (1929). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 24, str. 225–228.
- Smodič, A. (1930). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 25, str. 253–254.
- Smodič, A. (1932). Muzejsko društvo v Ptuj. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 27 (2), str. 118–120.
- Smrekar, A. (1998). Društvo Narodna galerija 1918–1945. V Šerbelj, F. (ur.). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998* (str. 9–34). Ljubljana: Narodna galerija.

Šerbelj, F. (ur.) (1998). *Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998*. Ljubljana: Narodna galerija.

Tavčar, L. (2003). *Zgodovinska konstitucija modernega muzeja kot sestavine sodobne zahodne civilizacije*. Ljubljana: ISH; Narodna galerija.

Teplý, B. (1969). Franjo Baš – muzealec. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, n. v. 5, str. 108–112.

Terbuc, F. (1992). Muzejsko društvo in njegovi dediči: sto let organiziranega delovanja zgodovinarjev in ljubiteljev zgodovine na Ptuju. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 40 (3), str. 131–137.

Tominšek, J. (1938). Prekmurska knjižnica. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 33, str. 219–220.

Steska, V. (1894). Književnost: Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. *Dom in svet*, 7 (5), str. 156.

Vrišer, S. (1984–1985): Petdeset let Sokličevega muzeja v Slovenj Gradcu. *Argo*, 23–24, str. 63–66.

Vršič, N. (2004). Kulturno približevanje Prekmurja Sloveniji 1919–1941. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 52 (1), str. 73–90.

Zalar, F. (1993). Mestni muzej Ljubljana, V *Enciklopedija Slovenije*, 7, str. 83.

Za akademijo znanosti (1927, 15. december). *Domoljub*, 40 (50), str. 804–805.

Žitko, S. (1983). Pokrajinski muzej Koper: ob 70-letnici delovanja. *Argo*, 22, str. 3–10.

Priloga:

Bibliografija muzejskih publikacij, izdanih na Slovenskem pred koncem druge svetovne vojne³⁹

1832

Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach, wie selbe den 4. October 1831, zum Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät unsers allgeliebten Kaisers abgehalten wurde (ur. Franz Josef Hanibal von Hohenwart). Laibach: mit Edlen v. Kleinmayr'schen Schriften, 1832.

Hohenwart, Franz Josef Hanibal von. *Jahresfeier eröffnung des Landes Museums im Herzogthume Krain, gefalten am 4. Oktober 1832*. Laibach: Kleinmayr, 1832.

1836

Hohenwart, Franz Josef Hanibal von. *Leitfaden für die das Landes-Museum in Laibach Besuchenden*. Laibach: mit Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr'schen Schriften, 1836.

1836/1837, 1838

Landesmuseum im Herzogthume Krain. Laibach: Krainisches Landesmuseum, 1836–1838.

1856, 1858, 1862

Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums. Laibach: Vereines des krainischen Landes-Museums, 1856–1862.

1866, 1889–1907

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Laibach: Musealverein für Krain, 1866–1907.

1888

Dežman, Karel. *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolphinum in Laibach*. Laibach: Landes-Museum, 1888.

³⁹ Zbrane so monografske in serijske publikacije, ki so jih izdali muzeji in društva, ki so z njimi upravljala. Vključili smo tudi publikacije, ki so jih izdale druge založbe, so pa delo muzejskih kustosov in se vsebinsko navezujejo na muzeje in njihove zbirke. Vključili smo tudi posebne odtise, ki so jih izdala muzejska društva in v katerih so ponatisnili prispevke, ki so bili prvič objavljeni v publikacijah, ki sicer niso izhajale v založbi muzejev oz. z njimi povezanih društev. V seznam pa nismo vključili posebnih odtisov, ki so jih izdali muzeji oz. društva iz svojih periodičnih publikacij (npr. *Etnolog* in *Carniola*). Izločili smo tudi drobni tisk: letake, razglednice, reklame pamflete in pravila njihovega delovanja.

1889

Führer durch die Sammlungen des Localmuseums der Stadt Cilli. Cilli: Museal-Vereines, 1889.

1891–1909

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, 1891–1909.

1892–1903

Argo : Zeitschrift für krainische Landeskunde. Laibach: Alfonz Müllner, 1892–1903.

1900

Typische Formen aus den archäologischen Sammlungen des krainischen Landesmuseums »Rudolfinum« in Laibach in photographischen Reproduktionen (ur. Alfonz Müllner). Laibach: Verlag des Museums, 1900.

1907

Šmid, Walter. *Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani : poročilo za leto 1906.* Ljubljana: Deželni muzej Rudolfinum, 1907.

Šmid, Walter. *Bericht des Landesmuseums Rudolfinum in Laibach : für das Jahr 1906.* Laibach: Landesmuseum Rudolfinum, 1907.

1908–1909

Carniola : Mitteilungen des Musealvereins für Krain. Laibach: Musealverein für Krain, 1908–1909.

1909

Šmid, Walter. *Landesmuseum Rudolfinum in Laibach : Bericht für das Jahr 1908.* Laibach: Landesmuseum Rudolfinum, 1909.

1910, 1913

Poročilo deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani = Jahresbericht des Landesmuseums Rudolfinum in Laibach. Ljubljana: Deželni odbor, 1910–1913.

1910–1919

Carniola : izvestja Muzejskega društva za Kranjsko = Mitteilungen des Museal-Vereines für Krain = comptes-rendus de l'Association du Musée de Carniole. Nova vrsta. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, 1910–1919.

1919–1945

Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1919–1945.

1922

Cankar, Izidor. *Slovenska moderna umetnost. I, Slikarstvo*. Ljubljana: Narodna galerija, [1922].

Katalog zgodovinske razstave slovenskega slikarstva. Ljubljana: Narodna galerija, 1922.

1923

Ivan Meštrovič: Jakopičev paviljon, junij – julij 1923. Ljubljana: Narodna galerija, 1923.

Jesenska razstava. Slovenski in hrvaški mlajši umetniki : september – oktober 1923 : XXVI-II. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu. Ljubljana: Narodna galerija, 1923.

1924

Mal, Josip. *Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih*. Ljubljana: Narodna galerija, 1924 (Knjižnica Narodne galerije; 1)

Razstava češke moderne umetnosti : Društvo upodablajočih umetnikov »Manes« iz Prage : Jakopičev paviljon, avgust – september 1924 : IV. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1924.

Spominski listi ob tridesetletnici Muzejskega društva v Ptujju : 1893–1923. Ptuj: Muzejsko društvo, 1924

P. o.: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1924.

1925

Abramič, Mihovil. *Poetovio : vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta*. Ptuj: Muzejsko društvo, 1925.

Abramič, Mihovil. *Poetovio : Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt*. Wien: Österreichisches Staatsdruckerei, 1925.

Francoska grafika XIX. stol. : Jakopičev paviljon, april 1925 : V. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Slikarstvo Dobrovič Petar - Beograd, Kos Gojmir Anton – Ljubljana. Plastika Dolinar Lojze - Ljubljana. Arhitektura Dobrovič Nikola - Praga : Jakopičev paviljon, maj – junij 1925 : VI. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Razstava portretnega slikarstva na Slovenskem od XVI. stol. do danes : Ljubljana, Jakopičev paviljon, september – oktober 1925 (ur. France Mesesnel). Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

Razstava poljske grafike : Ljubljana, Jakopičev paviljon, 15. novembra – 8. decembra 1925. Ljubljana: Narodna galerija, 1925.

1926

Cankar, Izidor. *Uvod v umevanje likovne umetnosti : sistematika stila*. Ljubljana: Narodna galerija, 1926 (Knjižnica Narodne galerije; 2).⁴⁰

1927–1945

Etnolog : glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani. Ljubljana: Etnografski muzej, 1927–1945.

Francoska grafika 17. in 18. stoletja : Ljubljana, Jakopičev paviljon, maj 1926 : IX. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1926.

Guida-ricordo del Museo civico di Storia e d'Arte di Capodistria. Capodistria: Civico Museo di storia e d'arte, 1926.

Ivan Grohar : 1867 – 1911 : spominska kolektivna razstava : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junij – julij 1926 : X. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1926.

1927

Grška in rimska plastika v odlivkih iz Louvrea : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junij – julij 1927 : XII. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Naša največja kulturna naloga : Akademija znanosti in umetnosti : Narodna galerija. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Rihard Jakopič, Matija Jama, Matej Sternen : Ljubljana, Jakopičev paviljon, april – maj 1927 : XI. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1927.

Orožen, Janko. *Zgodovina Celja. Del 1, Prazgodovinska in rimska Celeja : z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Gričar & Leskošek, 1927.

1928

Mesesnel, France. *Ivana Kobilca : 1862 – 1926 : posmrtna kolektivna razstava slik : Ljubljana, Jakopičev paviljon, 13. maj – 1. junij 1928 : XIV. razstava Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija, 1928.

1929

Lojze Dolinar, Gojmir Anton Kos, Franc Pavlovec : Ljubljana, Jakopičev paviljon, oktober – november 1929 : 15. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1929.

Strmšek, Pavel. *Zur älteren Geschichte der westlichen Südslawen*. Maribor: Muzejsko društvo, 1929.

Vestnik Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1929.

⁴⁰ Publikacija je pozneje izšla še v dveh natisih – vendar ne v založbi Narodne galerije: Cankar, Izidor. *Uvod v likovno umetnost : sistematika stila*, 2. izd., v Ljubljani : Slovenska matica, 1959; Cankar, Izidor. *Uvod v umevanje likovne umetnosti : sistematika stila*. Ljubljana: Karantanija, 1995.

Vrhovnik, Ivan. *Ivan Vrhovec : doneski k njegovemu življenjepisu in bibliografija njegovih del*. Ljubljana: Muzejsko društvo Slovenije, 1933.

1931–1940

Prirodoslovne razprave = Dissertations d'histoire naturelle. Ljubljana: Prirodoslovna sekcija muzejskega društva za Slovenijo, 1931–1940.

1931

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani : kulturno zgodovinski del. Ljubljana: Narodni muzej, 1931.

1932, 1934, 1936

Izvestje Muzejskega društva v Mariboru. Maribor: Muzejsko društvo, 1932–1936.

1933

Stelè, France. *Narodna galerija. Kratka zgodovina NG in navodilo za ogled razstave*. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

Umetniško združenje »OBLIK« : Ljubljana, Jakopičev paviljon, junija 1933 : 19. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani : prirodopisni del. Ljubljana: Narodni muzej, 1933.

Zagrebska trojica Ljubo Babić, Vlad. Becić, Jer. Miše in W. Skoczylas, A. Motika, F. Pavlovec : Ljubljana, Jakopičev paviljon, december 1933 : XX. razstava Narodne galerije. Ljubljana: Narodna galerija, 1933.

1934

Razstava mariborskega umetniškega kluba »Brazde«. Ljubljana, Jakopičev paviljon, november – december 1934. Ljubljana: Narodna galerija, 1934.

Strmšek, Pavel. *Medvedovo selo*. Celje: Muzejsko društvo, 1936.

1937

Ložar, Rajko. *Janez in Jurij Šubic : Narodna galerija : Jakopičev paviljon, november 1937 : XXII. redna prireditev Narodne galerije*. Ljubljana: Narodna galerija, 1937.

Strmšek, Pavel. *Lemberg in Sladka gora*. Celje: Muzejsko društvo, 1937.

Zelko, Ivan, Novak, Vilko. *Mikloš Küzmič. Franc Ivanocy*. Murska Sobota: Prekmursko muzejsko društvo, 1937 (Prekmurska knjižnica ; 1).

1938

Razstavni katalog Pokrajinskega muzeja v Mariboru. Maribor: Pokrajinski muzej, 1938.

Seidl, Johan Gabriel. *Šmarska dolina leta 1838*. Celje: Muzejsko društvo, 1938.

Žontar, Josip. *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

1939

Blaznik, Pavle. *Naselitev Slovencev*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1939
P. o.: Vestnik prosvetnih zvez, 18 (1–2), 1939.

Mal, Josip. *Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju*. Ljubljana: Mestni muzej, 1939.

Mesesnel, France. *Janez in Jurij Šubic*. Ljubljana: Narodna galerija, 1939 (Knjižnica Narodne galerije; 3).

Pivec-Stelè, Melita. *Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo = Index des publications historiques de la Société du musée de Slovénie : 1891–1939*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

Zbornik znanstvenih del slovanskih učenjakov v čast dr. Niku Županiću ob šestdesetletnici njegovega rojstva (ur. F. K. Kos). Ljubljana = Labaci: Etnografski muzej, 1939.

1940

Blaznik, Pavle. *O cehih na Slovenskem*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1940.
P. o.: *Zbornik slovenskega obrta*, 1918–1938.

1942

Šijanec, Fran. *Matija Jama : slikarjevo življenje in delo ob njegovi sedemdesetletnici*. Ljubljana: Narodna galerija, april 1942–XX.

1943

Šijanec, Fran. *Ivan Vavpotič : 1877–1943 : o priliki posmrtna razstave v Jakopičevem paviljonu aprila – maja 1943*. Ljubljana: Narodna galerija, 1943.

1944

Prirodoslovna izvestja : glasilo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. Ljubljana: Prirodoslovni muzej, 1944.

mag. Mateja Krapež

Narodna galerija, Puharjeva 9, 1000 Ljubljana
e-pošta: mateja_krapez@ng-slo.si